

Sözlü ve Yazılı Kültür İlişkileri Çerçevesinde Konuşma ve Yazma Becerilerine Bir Bakış

Bayram Baş*

Özet

Bu çalışma, sözlü ve yazılı kültür etkileşiminin konuşma ve yazma becerilerine ne şekilde yansıdığını tespit etmek üzere yapılmıştır. Araştırmada, sözlü kültürün oluşumu ve yazılı kültüre etkisi incelenmiş; tarih içinde bu yönde girişimleri olan bazı dilbilimciler, toplum bilimciler ve analitik filozofların düşünceleri de değerlendirilmiştir. Sözlü ve yazılı kültür etkileşimi; konuşmanın ses olarak benimsenmesi, iletişimin medya olarak kabulü ve bu yönde dil-düşünce ilişkisi ve yine bu durumun kültürlenmeye etkisi çerçevesinde ele alınmıştır. Sözlü iletişim ile yazılı iletişimin etkileşimi, konuşma ve yazma becerilerinin geliştirilmesinde sarmal bir döngü izlemektedir. Yazılı kültür, matbaanın icadından bu yana o derece büyümüş ve teknoloji o denli gelişmiştir ki günümüzde sözlü kültür ikinci bir yenilik geçirerek enformasyona dönüşmüştür. Bu dönüşüm de, bireyi konuşmadan çok yazılı anlatım becerisini kullanmaya yönlendirmiştir.

Anahtar Sözcükler: *Sözlü kültür, yazılı kültür, konuşma, yazma, iletişim.*

A View to Speaking and Writing Skills as Part of the Relations Between oral and Written Culture

Abstract

This study has been made to determine how the interaction between oral and written culture affects speaking and written skills. In the research, formation of oral culture and its effect to written culture have been examined and the thoughts of some linguists, sociologists and analytical philosophers, who have studied on this issue throughout the history, have been evaluated. The interaction between oral and written culture has been evaluated as related to the acceptance of speaking as sound, the acceptance of communication as media tool, relation between language and culture, and the effect of this situation to acculturation. The interaction between oral communication and written communication is seen as a convoluted cycle in improving of speaking and writing skills. Written culture have been so expanded since the invention of printing press, and technology have been so developed, hence oral culture in today has gotten second innovation and transformed to information. This transformation has directed the individual to use written expression skill instead of speaking.

Keywords: *Oral culture, written culture, speaking, writing, communication.*

Giriş

Sözlü kültürün binlerce yıllık uzun yolculuğunda yazı ve sonrasında matbaa ile ve en nihai teknoloji ile geçirdiği evrimin, gerek kendi birikiminin bugünkü göstergesi gerekse yazı kültürüne olan etkisiyle meydana getirdiği karmaşık süreç; toplumbilimcilerin

yanında, başta dilbilimci ve filologların, psikologların, analitik filozofların son birkaç yüzyıldaki araştırmalarında¹ kendi çağlarının getirileri çerçevesinde önemli bir problem oluşturmuştur. Özellikle geçen yüzyılın başından bu yana, bağımsız ya da müteselsil

* Yrd. Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü, Sivas. e-posta: bayrambas@gmail.com

¹ Hegel felsefesi, Kant'ın soyut kavram-somut olgu (numen-fenomen) karşıtlığı, Fichte'nin ve Schelling'in idealist bakış açıları, Marksist kuramlar, Gunkel'in biçim eleştirisi, Kierkegaard ve Heidegger'in varoluşçu düşüncesi, Lévi-Strauss'un yapısalçı çözümlemesi, Husserl felsefesi ve büyük oranda ondan türeyen metincilik akımı, Humboldt'un dil-kültür köprüsü, Vygotsky'nin sosyal yapısal kuramı, Wittgenstein'in çözümleyiciliği ve dil-dünya bağlantısı, Saussure, Sapir, Hockett, Bloomfield vb. birçok dilbilimci ve yine bunların yanında nice düşünür; dilin oluşumu, işleyişi, devinimi, sözlü ve yazılı devresi vb. problemler üzerine önemli mesai harcayanlara örnek gösterilebilir.

dil kuramlarının sözlü ve yazılı kültür temelli karşılaştırma neticeleri ve bu doğrultuda dünyanın farklı ülkelerinde yapılan araştırmalar ve bunlardan elde edilen bulguların; sosyal bilimlerin yanında, tıp bilimlerinin özellikle beyin üzerine araştırmaları ile yepyeni bir yön alan dil eğitiminin uygulamalı sürecine yeterince aktarıldığını söylemek oldukça güçtür.

Sözlü kültür ile okuryazarlık arasındaki ilişki, yitirilen geleneklere tutulan yasa, kaçınılmaz öğrenme isteği arasındaki büyük bir boşlukta gidiş geliş yaşar durumdadır. Dünyada birçok devletin okuryazar oranını yükseltmek hatta eğitim seviyesini daha üst noktalara getirmek için verdiği mücadele, okuryazar olmayan kitlelerin yer yer daha değersiz bir gözle görülmesine de yol açmıştır. Ancak sözlü kültürün tamamen yok olacağına dair bir kanaat ya da durum da söz konusu değildir. Ong'un (2003:205) deyişiyle, bilincimizin evrimi için hem sözlü kültür, hem de sözlü kültürden doğan okuryazarlık gereklidir.

Sözlü kültürün yazının oluşumundan evvel kuşaklar arası aktardığı deneyim ve yazı kültürü ile birlikte geçirdiği evrim doğrultusundaki birikimi; dilin doğal becerisi olan konuşma ve sonradan edinilen becerisi olan yazma sürecinde olağanüstü bir malzemedir. Bu malzemenin, eğitim programcılığında öncelikle içerik açısından kullanılışı ve bireyin dil becerilerini geliştirme sürecinde meydana getireceği katkı yadsınamayacak derecede önemlidir. Bu yönde, sözlü kültür ile yazılı kültür arasındaki etkileşimin, konuşma ve yazmaya ne şekilde yansındığını tespit etmek de gereklidir.

Sözlü ve Yazılı Kültür Etkileşiminde Konuşma ve Yazma

Sözlü kültür ve yazılı kültürün, konuşma ve yazma becerileri üzerindeki yansımaları; sözlü kültürün günümüzdeki yitilik durumu yanında, kültürlenme sürecinde meydana gelen sarmal döngüyü de beraberinde getirmiştir. Yazının icadı ile kalıplaşmış ifadelerin ezber zorunluluğundan kurtuluş, bunun yanında zihni sözlü yönde zorlamayışın yazma sürecinde meydana getirdiği sınırlılık, dil becerilerinden özellikle konuşma ve yazma üzerinde etkisini gösterir hâle gelmiştir.

Sözlü kültürün somuta, yazılı kültürün soyuta olan yakınlığı, okuryazar olan ve

olmayan kitlelerin kategorik ve duruma göre düşünme modellerinde kendini tam anlamıyla göstermiştir. Sözlü kültürde tanımlama ihtiyacı yoktur. Okuryazar olmayan bireylerin duruma göre düşündükleri, okuryazar olanların ise kategorik düşünme ile soruları yanıtladıkları araştırmalarla ele geçen bulgulardandır. Sözlü ve yazılı kültürün genel özellikleri, ilişkileri, tekâmülü ve sözün teknolojisi üzerine Walter J. Ong'un *Sözlü ve Yazılı Kültür* adlı çalışması bu hususta kayda değerdir.

Yazılı kültür öncesi döneme verilen *ilkel, vahşi* vb. adlandırmaya karşı çıkan Ong, yapısalcı çözümlenimin mimarı Lévi-Strauss'un *yazısız* önerisini, yazı önyargısından türeyen olumsuz bir değerlendirme olarak görür ve sözlü deyimini kullanmayı teklif eder. Ong (2003:204-205), Lévi-Strauss'un sık sık tekrarlanan "yaban zihni bütünleştirir" cümlesini, "sözlü zihni bütünleştirir" şeklinde değiştirilmesi gerektiğini söyler.

Sözlü kültür duruma göre ve somut çözümler üretir. Ong'un çalışmasında bu yönde ara ara vurgu yaptığı nokta benlik değerlendirmesinde *ben* ve *biz* tutumudur. Sözlü kültürde benlik değerlendirmesi birden "biz" olup grup değerlendirmesine dönüşür ve başkalarından (dinleyiciden) beklenen tepkiye göre cevaplar çıkar (Ong, 2003:72). Sözlü kültür halkı, insan zekâsını ders kitaplarından alınmış sorularla değil, bir işlem bağlamında değerlendirir. Bu durum okuryazar kitle için de ara ara geçerlidir. Sınavlarında başarısız olan bir sınıftaki herhangi öğrenci *biz* dili ile sorgulamaya girişir.

Benlik değerlendirmesi, kişinin konuşma ve yazma becerilerinde de kendini gösterir. Kişiler konuşmadığı ya da konuşmak istemediği için -ki bunun çok farklı sebepleri vardır- *yazı ile kendini anlatan bireyler ve yazma becerisinden yoksun ya da yine istemediği için konuşma kanalını tercih edenler* biçiminde iki ana gruba ayrılabilir.

Dil eğitimi süreci açısından *konusulmayanları yazan, yazılmayanları konuşan* iki ayrı grubun kendini gizleme eğilimi yer yer dikkat çeker. Çeşitli yayın organlarında, farklı baskılar ya da başka sebeplerden kaynaklanan imzasız yazılar ya da konuşma konusunun, gerçek sürecinin çok dışında tartışıldığı sözlü ortamlar, bir başka deyişle *dedikodu kültürü*

buna örnektir. Bir öğretmenin, öğrencilerinin kendi hakkındaki düşüncelerini merak etmesi ve bu yönde öğrencilerden imzasız yazılar beklemesi de başka bir örnektir. Öğretmenin karşısında biz dili ile konuşacak öğrenci, fırsatını bulduğu an biz dili ile aktardıklarını *ben'e* mal edebilecektir. Yazının ve konuşmanın mahremiyeti değişiklik arz eder. Söylenmemesi gerektiği için konuşmama ile söylenemediği için konuşmama aynı değildir. Dil eğitimi çerçevesinde ilerleyen konuşma ve yazma becerileri bireyde bu özgürlüğü oluşturamadığı sürece, iletişim sınırlılığı da doğal olarak artacaktır.

Sözlü kültürün temelinde ses vardır. Bu doğrultuda Ong, sesin zamanla ilişkisi, geçiciliği ve içselliliği üzerine de önemle durur. Göz bir nesnenin içini iç olarak algılayamaz. Bir odanın içinde algıladığı duvarlar, hâlâ yüzeydedir, dışıdır. Tat ve doku da bunu kaydedemez. Dokunarak algılamak nesnenin içini de kısmen bozarız. Ancak işitme iç olma özelliğini bozmadan onu kaydedebilir. Kendinizi 'işitme'nin, sesin içine gömebilirsiniz, görüntünün içine gömülmek imkânsızdır (Ong, 2003:92). "Görüntü ayırır, ses birleştirir. Okuma duymaktır, görmek değildir. Gerçek okuyucular kulaklarıyla okuyanlardır, gözleriyle değil." vb. tarzdeki önermeler, ses ve görüntünün işlevliliğini dil becerileri ekseninde tartışır niteliktedir. Bu tartışmanın bir tür kavramsal karşılığı olan söz-merkezci ve ses-merkezci modellerin bir arada ve ayrı ayrı süreçlerde değerlendirilmesi üzerine görüşler Platon'a dek uzanan fikir dünyasından beslenmiştir.

Antikitede, yazı neredeyse her zaman sözü varsayar, yazı belleğin yardımcısıdır, bir vekilidir (Hadot, 2009:95).² Platon, Phaedrus ve Yedinci Mektup'ta ses-merkezci olması yanında, sesin mimarı olan *ozanların* ne Devlet'e ne de Havelock'a girmesine izin vermiştir. Söz yerindeyse Platon, ne sestene ne de sözden vazgeçebilmiştir.³ Doğal süreç açısından doğru olan da elbette budur. Sesin

² Örneğin Herakleitos gibi bazı presokratikler hakkında bildiklerimiz, bu cümlelerin, bu "değiş"lerin yaşayan söze hâlâ ne kadar yakın olduğunu, bu dil oyunlarının ne kadar günlük dilin beyhudeliğini göstermek istediğini tahmin etmemize izin verir. Aristoteles, *Topikler*'de, bir tezin, gündelik kanaate zıt bir tümce olduğunu not edecektir. Empedokles'in ki ya da Parmenides'in ki gibi şiirler aynı şekilde başka bir dil oyunu oluştururlar (Hadot, 2009:95). Wittgenstein, "dil oyunu" sözü, dilin konuşmanın, bir etkinliğin ya da yine bir yaşam biçiminin parçası olduğu olgusunu öne çıkarmak ister. Dil oyunu kavramını gösteren ipuçları için bkz.: aynı eser, s.84.

³ Platon'un diyalogları da yine yaşayan sözü varsayar: *Hiçbir ciddi adam asla böyle konularda yazma tehlikesini göze alamaz* (Hadot, 2009:96). Aynı eser, s.96, çevirenin notu: Platon. Mektuplar, VII. Mektup. Cumhuriyet Dünya Klasikleri, 1999. "Onun için akıllı bir kimse düşüncelerini dile emanet etme tehlikesini göze alamaz; hele dil, yazıyla olacağı gibi, donmuş bir biçim alırsa." (s.61) ve "İşte bunun için, gerçekten ciddi konularla uğraşan ciddi bir adam, düşüncesini yazmaktan ve çoğunluğunu anlayışsızlık ve hırçınlığına yenilik olarak atmaktan çekinecektir." (s.63).

söz üzerindeki hâkimiyeti, yazının icadından binlerce yıl geçtikten sonra bile, 19. yüzyıl romancılarının metinlerinde 'sevgili okur' deyişi ile göze çarpmıştır. Sesten bağımsız bir söz, metin düşünmek ya da yaratmak sadece kuramlarda kalacaktır. Ses, sözün; sözlü kültür, yazılı kültürün hakikatidir. Bu hakikat, merkez kültürün oluşumunda, alt kültürlerden yeteri seviyede beslenme ile süreklilik kazanabilir. Ong'un (2003:200-201) deyişiyle, el değmemiş bir alan olan bu alt kültürler araştırılsa, okuma yazma becerisini daha iyi öğretmeye yarayacak ve yepyeni ve zengin kuramların da üremesine neden olacaktır.

Zihnin dış dünya ile bağlantısını kurmada öncelikli olan sözlü kültürden kopmuş ve adeta kapalı bir dünyaya mahkûm olmuş yazı kültürü, teorik zeminini geliştirdikçe pratikten uzaklaşmaya devam etmektedir. Doğayı, sözlü gelenekle ve içinde tanıma yerine, metinlerde tanıyan nesiller, toprağı kirle eşleştiren, tabiattan bihaber çocuk kültürü, sadece okuryazarlığı ve doğal olarak yazıyı şehirleşmeyle ve bunları da toplumsallaşma ile eşdeğer gören bir dünya kültürü ve daha nice çıkmaz... Her geçen gün büyüyen bir halkayı andıran yazı kültürü, bunun yanında merkez noktasına doğru küçülen sözlü kültür ve sonucunda oluşan paradoks... Teknoloji ile büyüyen ve gelişen dünya yanında, doğası küçülen ve bozulan birey arasında tanımsız bir savaş...

Ruhsal ve kültürel değişimleri sözlü kültürden yazıya (ve/veya ardından gelen matbaaya) geçişe bağlamak, tüm değişikliklerin nedenini yalnız yazıya *indirgemek* demek değildir; çünkü sözlü kültür ile yazılı kültür arasındaki bağ, indirgeme değil *ilintilemedir*. Sözlü kültürden yazıya geçiş, ruhsal ve toplumsal gelişmelerle derin biçimde bağlantılıdır. Gıda üretimi, ticaret, siyasi düzen, dini kurumlar, teknolojik beceriler, eğitim, taşıt araçları ve aile yapısındaki pek çok gelişmenin bunda rolü vardır (Ong, 2003:205).

Sözlü ve yazılı kültürün evrimi çerçevesinde, geçen yüzyıldaki beyin araştırmaları ile hayli yol almış konuşma ve yazma becerilerinin kendi aralarındaki doğrusal ilişkiyi de indirgeme ortamından çok ilintilemeye bağlamak en doğru çıkarımlara ulaşmamızda büyük fayda sağlayacaktır. Yazıyı sözlüye ya da sözlüyü yazıya indirgemekle, “söz mü yazıdan çıkmıştır, yazı mı sözden” sorularını sormakla bir çözüme ulaşmak da zor görünmektedir. Bu iki becerinin üretici süreçteki işlerliği ancak birbirlerine ilintilenmek kaydıyla açıklanabilir. Okuyazar olmayan birinin gittiği doktora, “*sanki burama bıçak saplanıyor*” cümlesiyle anlattığı şikâyetini, sadece okuma yazma bilen birinin “*buramda acayip bir ağrı var*” biçiminde söylemesi arasında eğitimsel dönüşüm ve gelişme açısından ne kadar fark vardır? İmza atmayı bilmeyen biri ile derdini anlatmak için bir dilekçeyi yazamayan arasında düzey yaratmanın dil eğitimi sürecinde nasıl bir katkısı olur?

Dil eğitimi süreci içinde konuşmanın, karşıdakine bir sesle ulaşma olarak görülmesi, bu beceriye bir eğitim/öğretim ortamı kazandırılabilirdiği sürece anlamlı olacaktır. Konuşabilmeyi, yüksek ve etkin ses kullanmak olarak gören biri için, sesin büyüüne kapılıp anlamsız bir düzine metinle kurulmuş bir şiiri dinlemek bile mükemmel olabilir. Eğitim sürecinde amaçlı bir sınırlılık çerçevesinde anlamla bağdaşmayan bir ses aslında hiçbir şeydir. Belki de bu sebeple olsa gerek, okuma yazmayı yeni öğrenen öğrenciler, çok yüksek sesle okuduklarında bir yandan da çok iyi konuştuklarını düşünürler ve konuşma ile sesli okuma birbirine karışır. Sesli okumayı fiziksel yönden konuşma ile bağlantılı kabul etsek bile zihnen ayrı süreçler olduğunu unutmamak gerekir. Bu yönde, eğitim ortamında “iyi konuşan sesi yüksek çıkarandır”, “iyi şiir okuma, çok yüksek sesle şiir okumadır” yargılarından uzak durmak hatta neden uzak durulması gerektiğini bilmek de elzemdir. Sonuçta, konuşulmamış olanı sadece seslendirilmemiş bulunan olarak görmek de doğru değildir. Bir şey söylendiği sürece ortaya çıkan bir şey olarak kabul edilebilir. Heidegger bu doğrultuda

söylemek ve konuşmak kavramlarını özdeş görmez. Bir insan konuşabilir ve sonuçsuz konuşabilir ve her durumda hiçbir şey söylemeyebilir. Başka bir insan sessiz kalır ve hiçbir şekilde konuşmayabilir ve yine de konuşmaksızın çok şey söyleyebilir (Heidegger, 2002:48).

Konuşmanın sadece fiziksel ses ile eşleştirilmesi neticesinin meydana getirdiği bir diğer problem, konuşmayı düşüncenin konuşma organları vasıtasıyla dile getirilmiş seslendirmesi olarak bilme, konuşmayla dinlemeyi karşıtlık ilişkisi içine yerleştirme geleneğidir. Biri konuşur diğeri dinler. Birbirlerine kâğıttan karşılıklı sorular sorup cevaplar veren bir ya da birkaç öğrenci ya da diyalog temelli metinleri kitaplardan tahtanın önünde öğrencilere okutarak konuşma çalışması yaptığını zanneden öğretmen bu geleneğe iyi birer örnektir. Heidegger (2002:50) bu doğrultuda ikinci bir dinleme alanı meydana getirir. Dinleme muhabbet sırasında gerçekleştiği gibi yalnızca konuşmaya eşlik etmek ve onu kuşatmakla kalmaz. Eş zamanlı konuşma ve dinlemenin çok daha geniş anlamı vardır. Konuşma bizzat bir dinlemedir. Konuşma konuştuğumuz dili dinlemedir. Bu yüzden konuşuyor iken gerçekleşen bir dinleme değil, konuşuyor olmaya başlamamızdan önceki bir dinlemedir. Bu dinleme, aynı zamanda çok daha göze çarpmaz bir biçimde bildiğimiz her türlü dinlemeden önce gelir. Dili yalnızca konuşmakla kalmayız, aynı zamanda onun vasıtasıyla konuşuruz da. Biz bunu yalnızca daima önceden dili dinlediğimiz için böyle yapabiliriz. Burada işittiğimiz şey nedir? Dilin konuşmasını işitiriz.

Heidegger, bu konuşma öncesi dinlemenin, seslendirmenin konuşma organları ile teşhiz edilemeyeceğine vurgu yapar ancak yine de dili konuşturur. Bunu yapısına ve aslı doğasına dayatır ve bu görevi *söylemek* kavramına yükler. *Dil söyleyerek, yani ifşa konuşur*, der. Söylediği şey de, önceden konuşulan ve şimdiye kadar henüz konuşulmamış olan şeyden doğar (Heidegger, 2002:50).⁴

⁴ “Dil, sessizliğin melodisi olarak konuşur.” diyen Heidegger, ses, söyleme, konuşma, dinleme, işitme kavramları üzerine önemli bildirimlerde bulunmuştur: Dil konuşur. Onun konuşması dünyayı ve şeyleri yalın tekyanlı yakınlıklarına yerleştiren farklılığın gelmesini buyurur. Dil konuşur. İnsan dile cevap verdiği için konuşur. Bu cevap verme işitmedir. O, sessizliğin buyruğunu dinlediği için işitir. Bu, burada yeni bir dil görüşünü ifade etme meselesi değildir. Önemli olan şey, dilin konuşmasında yaşamayı öğrenmektir. İnsan yalnızca dile cevap verdiği için konuşur. Dil konuşur. Dilin konuşması, konuşulan şeyde bizim için konuşur. Ayrıntılı bilgi için bkz. İnsan Bilimlerine Prolegomena. (Derleme ve Tercüme: Hüsamet Arslan). Paradigma. İstanbul, 2002.

Görüldüğü üzere konuşma becerisini, sesli okuma ve dinleme ile bağlantıları çerçevesinde yanlış değerlendirmek ve bu yönde eğitim ortamı hazırlamak, amaçlı bir *ilintileme* oluşturmak yerine, konuşmayı fiziksel sese indirgemek, ayrı bir çıkmaza daha yol almaktır.

İletişimin en temel unsuru olan konuşma becerisi, etkinliğini en üst düzeyde gösterdiği etkileşim süreci içinde farklı bir görevdedir. Şöyle ki, yüzlerce sözlü anlatım, konuşma eğitimi, diksiyon kitabında rastlayacağımız ve birçoğu birbirinin kopyası olan iletişim şemalarındaki temel mantık üzerine biraz düşünülünce tikanıklığı ve çarpıklığı göze çarpar. Bu çarpık döngünün en büyük kurbanı yine konuşma ve yazma becerileridir. İletişim sürecinin aktaran/gönderen/veren/çıkartan'dan başlatılması ve bir araçla (medya) aktarılan/gönderen/alan/karşılaman'a gönderilmesi, iki nokta arasına bir çizgi çekmek kadar kolayca şematize edilmiştir. Ong, McLuhan'ın ünlü "iletişim aracı iletinin kendisidir (medya mesajdır)" vecizesine atfen, iletişim sürecinde mesajın medya yani araç olarak kabul edilmesini eleştirir ve şöyle der (2003:206): İletişimin medya veya medium (araç) aracılığıyla gerçekleştiğini düşünürsek, iletişim, bilgi denene nesne birimlerini bir yerden başka bir yere aktaran boru hattına benzer. Bu durumda zihnim bir kutu olur. Ve ben bu kutudan bir bilgi birikimini alıp, birimi düzgüleyip (yani borudan geçebileceği biçimde şekillendirip) borunun (yani aracın 'medium'un) bir ucuna koyarım. Bu bilgi benim koyduğum uçtan öbür uca ulaşınca önce düzgüsü çözülür (alıcı birime özgün şeklini ve boyutunu tekrar kazandırır) ve alıcının kendi kutumsu, zihin denene kabına yerleştirilir.

Ong (2003:206), bunun insan iletişimine uymayacağını söyler. Çünkü iletişimin gerçekleşmesi için bir geri bildirim beklentisi olmalıdır. Medium modelinde, ileti gönderenden alıcıya tek yönde hareket eder. Gerçek insan iletişimde ise, gönderenin herhangi bir şey göndermeden önce yalnız gönderen değil, aynı zamanda alıcı durumunda da bulunması gerekir. Ong, söyleminde çok haklıdır. Aklını kullanan insan ağzına geleni söylemez, aktarımda bulunacağı kişinin yerine bir an kendini koyar, hatta onun zihnine ulaşma gayretine girer. Bu, konuşma öncesi karşılıklı zihinlerde bulunma durumu,

Heidegger'in konuşma öncesi gerçekleşen dinlemesini de çağrıştırmaktadır. Yine, bir çeşit *empatiye* (duygudaşlık) benzeyen bu süreç, dil eğitimi ortamlarında çoğuz kez sempatiye dönmektedir. Hatta birçok çalışmada, empatik konuşma, empatik dinleme, empatik okuma, empatik yazma vb. adı güzel ama içi doldurulamayan *sanal dil öğretim yöntemleri* de türemiştir. "Hadi empatik konuşma yapın" dediği öğrencilerin, sempatik bir şekilde gülümsemeye başladıklarını gören bir öğretmen hayal edin. Konuşma ortamında bir insanın duygularını paylaşmak ve anlamaya çalışmak konuşmanın zihinsel süreci açısından da elbette önemlidir. Ancak empatiyi, sıcakkanlı davranmak olarak addetmek hatta yetmezmiş gibi karşıdakini anlamaya çalışırken, bu sıcaklıktan ötürü, zihinsel teması görmezlikten gelici bir süreç oluşturmak ne derece doğru olabilir? Arkadaşını üzmemek istemeyen birinin, ona gerçeği anlatmak için çabalarken, kendini onun yerine koyduğu kanısına varıp, "söylenecek en doğru şey hiçbir şey söylememektir" diye düşünüp, yine hiçbir şey yokmuşçasına söylemde bulunması mı empatik konuşmadır? Üzerine bizler de katkı yapalım: sempatik konuşma, sempatik dinleme vs. (!)

İletişimin temel özelliklerinden biri de karşılıklı-amaçlı olmasıdır. Ancak bu durumu yukarıdaki örneklerde gösterdiğimiz gibi, sadece sabit şemalarla belirleyip, sınıfta yapılan ve metinlerden seslendirilen sahte gölge oyunu (ki gerçek gölge oyunu ideal bir konuşma ortamı, doğaçlama ve söz dünyasını içerir) hesabına çevirmek *karşılıklılık* ve *amaçlılık* yaratmak da değildir. Başkan'ın (2003:89) dediği gibi, karşılıklı bildirim, radyo konuşmaları ve meydan söylevlerinde daha ziyade *monolog yapmaya*, birbirini dinlemeksizin bildirimler sürdürüldüğünde de *Çingene kavgasına* döner.

İletişim sürecini en kolay hâle getiren konuşmayı, bir hoparlöre ipe bağlanmış kovaya hapsedmenin neresi doğru olabilir? İnsan doğaldır. Doğası böyledir. Bu sebeptendir ki, Wittgenstein'da dilin örgütlenmesi varlığın örgütlenmesiyle özdeştir, der ve ekler. Dil, deneyimimizin bir parçasını, deneyimimizin başka bir parçası yerine geçirdiğimiz, onu imlediğimiz bir etkinliktir ve bu tür bir etkinlik sonucu ise, dünyadır. Yani dille bağıntı içinde

yorumlanıncaya kadar deneyimimiz dünya değildir. Dünyaya ilişkin tüm deneyimimiz ve bilgimiz, sözcüğün bu geniş anlamında, dil aracılığıyla. Bizim için, kendi terimlerimizle örgütlenmiş dünya dışında bir dünya var olamaz ve bu yüzden bizim için dil aracılığıyla anlaşılmamış, kavranmamış bir dünya da olamaz: *"Dilimin sınırları dünyanın sınırlarını imler."* (Utku, 2009:136-137).

Bu sınırları belirleyen göstergelerinden biri de doğal olan *konuşma* yeteneğidir. Sözlü kültürün mihenk taşı olan konuşma becerisini, binlerce yıllık yazı kültürünün onca birikimi dururken, başka başka kültürlerin araştırmalarından derlenmiş çeviri temelli ölçütler, yaklaşımlar, yöntemler ve tekniklerle geliştirme çabası da, dil eğitimi sürecini kültür aktarımı doğrultusunda yer yer dar bir boğaza sokmaktadır. İnsanı sosyalleştiren süreçlerin ve kurumların en önemlisi dildir. Bir kültürün içine doğan, o kültürün içinde yaşamaya mecbur olan insan, dili kazanırken kültür sözleşmelerinin sonucu olarak dil göstergeleri sureti ile o dünyaya uyum sağlamak zorundadır (Özbay, 2002:116).

Dil kavramını düşünce ile örgütlediğimizde, bu düşüncenin coğrafyasını da görmezden gelmemek gerekir. Richard E. Nisbett, "Doğulular ile Batılılar nasıl ve neden birbirinden farklı düşünürler" alt başlığı ile tanımladığı *Düşüncenin Coğrafyası* adlı eserinde, kültürel farklılıkların dilin yapısal ve anlamsal boyutu ile nasıl örtüşüp, bu durumun dil eğitimi sürecine ne şekilde yansıdığını isabetli örneklerle tartışmıştır.

Gernter'in çocukların isimleri fiillerden önce öğrendiğine ilişkin bulgularına atıfta bulunan Nisbett, Tardif ve arkadaşlarının Doğu Asyalı çocuklar üzerinde yaptığı araştırmalardan örnekler vererek bu durumun farklı şekilde geliştiğini göstermiştir. Fiiller Doğu Asya dillerinde, İngilizce ve birçok Avrupa dilinde olduğundan çok daha dikkat çekicidir. Çince, Japonca ve Korecede fiiller, genelde cümlenin ya başında ya da sonunda gelir ve bunların her ikisi de göze çarpan konumlardır. İngilizcedeyse fiiller çoğunlukla cümlenin ortasına gömülüdür. Batılı anne-babalar isim saplantılıdır. Asyalılar nesneyi adlandırmanın, bir anne-babanın görev tanımına girdiğini düşünmezler (Nisbett, 2003:120).

Gelişim psikologları Anne Fernald ve Hiromi Morikawa, altı, on, on iki ya da on dokuz aylık bebekleri olan Japon ve Amerikalıların evlerine gittiler. Annelerden, oyun alanından oyuncakları kaldırmalarını istediler, sonra da yanlarında getirdikleri oyuncakları ortaya koydular. İçi doldurulmuş bir köpek ve domuz, bir araba ve bir kamyon. Annelerden, bebekleriyle birlikte her zamanki gibi bu oyuncaklarla oynamalarını istediler. Annelerin en küçük bebeklerine karşı davranışlarında bile çok büyük farklar gözlemlenildi. Amerikalı anneler nesne etiketlerini ("domuzcuk", "köpekçik") Japon annelerden iki kat fazla kullanıyorlardı; Japon anneler ise nezaket kurallarını öğreten toplumsal rutinlere (örneğin, empati ve selamlama) iki kat fazla başvuruyordu. Amerikalı bir annenin bebeğiyle konuşması şöyle olabiliyordu: *"Bu bir araba. Arabayı gördün mü? Sevdin mi? Ne güzel tekerlekleri var."* Japon bir anne ise şöyle söylüyordu: *"İşte! Bu bir düt düt. Onu sana veriyorum. Şimdi de sen bana ver. Evet! Teşekkür ederim."* Amerikalı çocuklar dünyanın genelde nesnelere dolu bir yer olduğunu öğrenirken, Japon çocuklar dünyanın genelde ilişkilerle ilgili olduğunu öğreniyorlar (Nisbett, 2003:120-121).

Dil ve düşünce ilişkisinin farklı toplumlardan gelen çocuklarda ayrı ayrı şekillenmesi hususuna Vygotsky de dikkat çekmiştir. Piaget'in kendi sınırlı topluluklarında yaptığı araştırmalardan biri olan düşüncenin gelişmesi, toplumsaldan bireyselle doğru bir yol izler. Vygotsky ise bu durumun aksi şekilde yani bireyselden toplumsala doğru olduğunu, yaptığı deneysel çalışmalarla gösterir ve konuşma sürecini önce toplumsal, sonra benmerkezci, daha sonra içinden konuşma biçiminde şematize eder. Piaget'in benmerkezci bulgularındaki katsayısı, Vygotsky'nin araştırmasında iki katına ulaşmıştır (Vygotsky, 1998:36). Piaget, toplumsal durum ve çevrenin önemini yeterince hesaba katmadığı için, daha sonra Stern tarafından da eleştirilmiştir. Stern'in Alman çocuk yuvalarındaki araştırmaları, Piaget'in bulgularından farklıdır. Vygotsky aynı durumun kendilerinin Cenevre'de yapmış olduğu araştırmalarda da değişeceğine dikkat çekmiş; çocuklardaki dil ve düşünceye yönelik inceleme alanlarını farklı toplumlara taşımak suretiyle yeni yasaların belirlenmesine olanak

sağlayacak sonuçlara daha kolay ulaşılabileceğine inandığını da belirtmiştir (Vygotsky, 2003:46).

Dille o dili konuşan milletin kültürü arasında diyalektik bir bağ kuran Humbolt'u da bu noktada değerlendirebiliriz. Ona göre her dilde, o dile özgü bir dünya görüşü saklıdır ve bir milletin diliyle o milletin dünya görüşü birbirini karşılıklı olarak etkilemektedir (Altınörs, 2003:24). E.Sapir'in dili, bağlandığı kültür ortamı içinde ele alarak algılanabilir gerçekliğin simgesel gösterimi biçiminde yorumladığını (Vardar, 2001:35) hatırlatmak da, yukarıdaki açıklamaları teyit açısından yararlı olacaktır.

Toplumsal olguyu, bireysel olgudan; temel olguyu ikinci, az çok da rastlantısal nitelikli olgudan ayırarak *dil* ve *söz* dil yetisi içinde ayrı değerlendiren Saussure'nin (1998:43) bu husustaki görüşleri de yadsınamaz. Saussure dili, konuşan kişinin işlevi değil, bireyin edilgin bir biçimde belleğine aktardığı ürün olarak görmekte dil yetisinin birey dışında kalan toplumsal bölümü olan dili, bireyin tek başına yaratamayacağına ve değiştiremeyeceğine inanmaktadır (İmer, 1990:10-11). Bütün bireylerin belleğinde bulunan söz imgelerinin tümünü kucaklayabilsek, dili oluşturan toplumsal bağı da yakalayabiliriz. Aynı topluluktan bireylerde, söz kullanma yoluyla yerleşmiş bulunan bir gömüdür bu; her beyinde, daha doğrusu bir topluluk oluşturan bireylerin beyinlerinde –çünkü dil kimsede eksiksiz değildir; yalnız toplumda bulunur eksiksiz olarak- yer alan güçlü bir dilbilgisi dizgesidir (Saussure, 1998:43).

Tüm bu açıklamalar, gerek konuşma ve yazma becerilerini gerekse bunların şekillendiği alan olan konuşma ve yazı kültürünü, dil ile toplum arasındaki bağa yönlendirmektedir. Bu noktada toplumbilim ve dil toplumbilimi ilişkisinden de kısaca söz etmek yararlı olacaktır. Toplumsal oluşumun ve toplumsal yaşamın özünü, biçimlerini, ilkelerini ve yasalarını inceleyen bilim (Akarsu, 1994:177) olarak tanımlanan toplumbilim (Alm. Soziologia, Fr. Socialisme, İng. Socializm), modern düşünce dünyasında temel bir bilim dalı olarak ortaya çıkmıştır. Toplum dilbilim (dil toplumbilimi. Alm. Sozioloekt, Fr. Sociolecte, İng. sociolect) ise, dil olgularıyla toplumsal olgular arasındaki ilişkileri, bunların birbirini etkilemesini, birbirinin değişkeni olarak ortaya

çıkmasını, bir başka deyişle, bu iki tür olgu arasındaki eşdeğerliği inceleyen karma daldır (Vardar, 2002:196). Bu çalışmada yukarıdan beri tartışılmış temel problem de öncelikli olarak toplum dilbilimi ilgilendirmektedir. Toplum dilbilim, hem konuşucunun, hem de dinleyicinin toplumsal konumuyla bildirişim durumlarını, söylem çeşitlerini ele alır. Olanaklı durumlara, eşdeğişirliğin yanı sıra dilsel ve toplumsal yapılar arasındaki neden-sonuç ilişkisini saptamaya çalışır (Vardar, 2002:196). Dili bir kültürün anlatım aracı olarak ele alan ve bildirişim koşullarıyla bağlantılı olarak inceleyen budun dilbilim (Vardar, 2002:51) de sözlü ve yazılı kültürün dil edinimi/gelişimindeki tesiri sürecinde katkı sağlar.

Dil eğitimi üzerine meydana getirilecek her türlü çalışma, araştırma ve program hazırlama sürecinde, dilin, toplum ve doğal olarak kültürle olan bağlantısı dikkate alınmalıdır. Bu husus, konuşma ve yazma becerilerinin eğitim ortamında geliştirilmesinde, kendi aralarındaki *doğrudan etkileşimi* ve sözlü-yazılı kültürle olan *beslenmeleri* şeklinde gösterilebilecek iki süreci de kapsamaktadır. Bu iki süreç, dil felsefesi, dil-kültür, dil-toplum ilişkisi, sözlü ve yazılı kültür ilişkisi ve bunların dil becerileri üzerindeki rolleri dikkate alınarak eğitim programlarına yansıtılmalıdır.

Sonuç

Sözlü kültürden yazıya geçiş, toplumsal gelişmelerle önemli ölçüde ilişkilidir. Daha çok yazılı kültür ekseninde ilerleyen dünyada, eğitim adına her türlü gelişme, sözlü kültürü yok sayarak olamaz. Yazılı kültür, bugün için ikinci bir sözlü kültür oluşturmuştur. Bu da enformasyondur ve söz de bunun içinde metalaşmıştır.

Yazı kültürünün, sözlü kültür üzerindeki baskısı, bireyin anlatma becerilerinde konuşmadan çok yazmaya ağırlık vermesine sebep olmuştur. Sonuç olarak da, kendini sözlü olarak değil de yazılı olarak ifade etme eğilimi ön plana çıkmıştır. Günümüz teknolojisi açısından düşünüldüğünde, iletişim araçlarının bugün doruk noktasını oluşturan cep telefonları konuşma merkezli olsa da yazılı kültürü de desteklemektedir. Bireylerin konuşma yerine iletiyi tercih etmelerinin tek sebebi ekonomik temelde düşünülmemelidir. Kişi, doğal bir konuşma ortamındaki sınırlı zaman diliminde, kendince hata payı yüksek olabilecek bir

iletişim yerine, kontrol mekanizması elinde olan ve sanal bir etkileşim kurabileceği iletiyi (mesaj) yeğleyecektir. Ders ortamlarında sözlü sunum yerine, yazılı ödev verme; sınav ortamlarında mülakat yerine yazılı kâğıt verme isteği çok daha üst noktadadır.

Konuşmayı sadece ses temelli düşünmek ya da tüm içeriği ses ile bağlantılı görmek, sesli okuma ile konuşma becerisinin birbirine karıştırılmasına sebep olabilir. Yukarıdaki bölümde, bağırarak okuma yapan ya da şiir okuyan ya da okuma yazma sırasında yüksek sesle metin okuyan öğrencilerin bunu konuşma olarak benimseyebileceklerini söylemiştik. Sesin tonuna göre yükseltilmesi ve düşürülmesi özellikle diksiyon eğitimi için önemlidir. Ancak bu çalışmalarda sadece sesin ön planda tutulması, düşüncenin art plana atılmasına da sebep olabileceği unutulmamalıdır. Kaldı ki konuşma, dinleme ile doğrudan bağlantılıdır ve aralarındaki döngünün etkileşimle sağlanacağı unutulmamalıdır.

Yazılı kanalla oluşan iletişim, konuşmaya oranla tek yönlüdür ve dönüşümü farklı süreçlerde ve zaman açısından çok daha uzun dilimlerde de gerçekleşebilir. Bu yönde iletişimi yazı kültüründen türemiş medya dünyasına hapsetmek de doğru gözükmemektedir.

Konuşma sadece fiziksel ses olarak addedilemeyeceği gibi yazma da sadece biçimden ibaret değildir. Sözlü kültürün temeli konuşmadır ve yazı kültürü üzerinde doğrudan etkilidir. Bu ilişkide, toplumsal farklılıklar ve kültürün etkisi yadsınamaz ve başka kültürlere ait edimler her toplum için geçerli olamaz. Dilin coğrafyası ile düşüncesinin coğrafyası birbirinden ayrı tutulamaz. Dil eğitimi sürecinde oluşturulacak profil, ana dilin tüm özelliklerini, toplumbilim ve dil toplumbilim disiplinlerini de dikkate alarak, sözlü ve yazılı kültürün dönüşümüyle ortaya koyduğu birikimden faydalanarak programlanabilir.

KAYNAKÇA

- Akarsu, Bedia. (1994). *Felsefe terimleri sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Altınörs, Atakan. (2003). *Dil felsefesine giriş*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Başkan, Özcan. (2003). *Bildirşim*. İstanbul: Multilingual.
- Hadot, Pierre. (2009). *Wittgenstein ve dilin sınırları*. (Çev.: Murat Erşen). İstanbul: Doğu Batı Yayınları.
- Heidegger, Martin. (2002). *Dilin doğası. İnsan bilimlerine prolegomena*. (Derleme ve Tercüme: Hüsamettin Arslan). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- İmer, Kâmile. (1990). *Dil ve toplum*. Ankara: Gündoğan Yayınları.

- Nisbett, Richard E. (2003). *Düşüncenin coğrafyası*. (Çev.: Gül Çağalı Güven). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Ong, Walter J. (2004). *Sözlü ve yazılı kültür*. (Çev.: Sema Postacioğlu Banon). İstanbul: Metis Yayınları.
- Saussure, F. (1998). *Genel dilbilim dersleri*. (Çev.: Berke Vardar). İstanbul: Multilingual.
- Utku, Ali. (2009). *Ludwig Wittgenstein - Erken Döneminde dilin sınırları ve felsefe*. İstanbul: Doğu Batı Yayınları.
- Vardar, Berke. (2001). *Dilbilimin temel kavram ve ilkeleri*. İstanbul: Multilingual.
- Vardar, Berke. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.
- Vygotsky, L.S. (1998). *Düşünce ve dil*. (Çev.: S.Koray). İstanbul: Toplumsa Dönüşüm Yayınları.

Summary

Introduction

Complex process which is formed by the effect of oral culture on written culture has constituted a considerable problem for beside sociologists, chiefly linguists and philologists, psychologists and analytical philosophers.

The relation between oral culture and literacy is in a living going-coming state. Many governments' struggle in the world to raise the literacy rate and even to bring a vast rise in it has led in patches illiterate masses to be looked down on too. However, there is no surmise or situation concerning a complete disappearance of oral culture.

Accumulation of oral culture is a phenomenal material in the process of speaking, natural skill of lingua and scripture, afterwards acquired skill. Contribution of this material, in the development process of individual's language skills and in the educational programming its use in terms of preferential content is undeniably important.

Methodology

In this study, formation of oral culture and its effect on print culture has been analyzed and its projection on speaking and writing skills has been set out. During history, opinions of some linguists, sociologists and analytical philosophers who had attempts in this direction has been evaluated. The way of study is a literature scanning.

Findings

The closeness of oral culture to concreteness, written culture to abstractness in the categorical and as to situation-thinking models of literate and illiterate masses in the proper sense has demonstrated itself. There is no need of definition in oral culture. Here are obtained findings in the researches that illiterate individuals think according to situation, as for the literate, that they answered questions by categorical thinking.

There is voice on the basis of oral culture. " image disunites, voice unites. Reading is to hear not to see. The real readers are those who read with their ears not with their eyes." etc. proffers like these, are debatable qualities in the sphere of language skills of operability of voice and image.

Separated from the oral culture - a prior for the intellect to connect with the outside world - and even imprisoned in a closed world, the scripture culture; as it develops its theoretical ground, it goes on edging away from practice. Reason of this, the relation between oral and written culture has been seen as a reduction. The same matter has passed through to the relation between the speaking and writing skills too. In the frame of evaluation of oral and written culture, it will be of very use in order to attain the rightist implications to associate a fortiori reduction medium the linear relation which is between speaking and writing skills themselves with the correlation

One another problem caused by the result of matching the speech with physical voice is the tradition of cognizing the speech via the speaking organs of thought as the uttered vocalization and placing the speaking and listening into the connection of contrast.

The speaking skill which is the most basic component of communication is in a different function where it demonstrates at the highest level its efficiency in the interaction process. To the effect that, hundred of verbalism, speech education, when we think over the basic logic of the communication schemas many of which is a copy of one another which we will come across in the diction books, their obstruction and skewness are very conspicuous. These schemas are simplex. Whereas there must be a feedback expectation to perform the communication.

When we organize the language concept with the thought, it is needed not to remain blind to geography of this thought. In the process of any kind of will-be-done study, research and preparing program about the language education, it is a must to take into consideration of language connection with the society and naturally with the culture.

Discussion

Passing from oral culture to print is highly related to social developments. Disregarding the oral culture, in the name of education, there can't be any sort of developments in the world which moves along mostly in the axis of print culture. Pressure of written culture on the oral has led the individual mostly to write rather than to speak in the expression skills. As a result, the aptitude of expressing himself in written form not verbally loomed large. To consider the speech voice-based or to see the whole content associated with the voice may cause to intermix the skill of speaking and reading aloud.

As the speaking will not be deemed as a physical voice, writing does not only consist of format either. The basis of oral culture is speech and it has direct effects on the print culture. In this relation, social differences and the effect of culture are undeniable and acquiring belonging to other cultures can not be valid for every society.